
ଚିତ୍ରକାବ୍ୟ ବନ୍ଧୋଦୟ ।

[illegible] ।

ଉତ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ଲିପିମାଳା—୧

ଶ୍ରୀଅନନ୍ତବାସୁଦେବଶିଳାଲିପି ।

ଶ୍ରୀ ରାଧାକୃଷ୍ଣ ବସୁ, ଏମ, ଏ, ଙ୍କ ଦ୍ୱାରା
ଅନୁବାଦିତ ।

ଭୁବନେଶ୍ୱରକ୍ଷେତ୍ରନିବାସୀ
ପଣ୍ଡିତ ଶ୍ରୀରତ୍ନାକର ଗର୍ଗବଟୁଙ୍କ ଦ୍ୱାରା
ପ୍ରକାଶିତ ।

କଟକ, ଦତ୍ତ ପ୍ରେସରେ ମୁଦ୍ରିତ ।

CUTTACK.
Printed by H. M. Dutta.
at the Dutta Press,
1916.

ମୂଲ୍ୟ ୪ ୦ ୵ ମାତ୍ର ।

ମୁଖବନ୍ଧ ।

ଭାରତବିଖ୍ୟାତ ଭୁବନେଶ୍ୱର-ମନ୍ଦିରର ନିକଟସ୍ଥ ପୁଣ୍ୟସଲିଳ ବିନ୍ଦୁ-ସାଗରର ପୂର୍ବତଟରେ ଶ୍ରୀଅନନ୍ତବାସୁଦେବଙ୍କ ମନ୍ଦିର ଅବସ୍ଥିତ ।

ଭବଦେବଙ୍କ କୁଳପ୍ରଶସ୍ତିର ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଉଦ୍ଧାର ।

ସିଦ୍ଧଳଗ୍ରାମବାସୀ ଭବଦେବଭଟ୍ଟ ଏହି ଶିଳ୍ପଚାତୁର୍ଯ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ସୁବୃହତ୍ ମନ୍ଦିରକୁ ସୁଶୋଭିତ କରି ଶ୍ରୀଅନନ୍ତବାସୁଦେବଙ୍କୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ । ତାହାଙ୍କର ପ୍ରିୟ ମିତ୍ର ଶ୍ରୀବାଚସ୍ପତି ମିଶ୍ର ସମ୍ଭବତଃ ଦ୍ୱାଦଶ କିମ୍ବା ତ୍ରୟୋଦଶ ଶତାବ୍ଦିରେ ଏହି ପ୍ରଶସ୍ତି ରଚନା କରିଥିଲେ । ଏହା ଊନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦିର ମଧ୍ୟଭାଗ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମନ୍ଦିରର ଅଭ୍ୟନ୍ତରରେ ପରିରକ୍ଷିତ ହୋଇଥିଲା । ପରେ କଟକୋସାହେବ ମେଘେଶ୍ୱରଲିପି ସହିତ ଏ ଖଣ୍ଡିକ ମଧ୍ୟ ପ୍ରାଚୀରଗାତ୍ରରେ ସନ୍ନିବିଷ୍ଟ କରି ଦେଲେ । ଏହି ଶିଳାଫଳକର [illegible], ଦୈର୍ଘ୍ୟରେ ଦୁଇହାତ ଚାରି ଅଙ୍ଗୁଳ ଏବଂ ପ୍ରସ୍ଥରେ ଏକ ହାତ ଦୁଇ ଅଙ୍ଗୁଳ ଅଟେ । ଏଥିରେ ସର୍ବମୋଟ ୨୫ ପଙ୍‌କ୍ତି ଉତ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଅଛି । ଅକ୍ଷର ଗୁଡ଼ିକ ଏକ ଅଙ୍ଗୁଳ ପରିମିତ ଅଟେ ।

ଶ୍ରୀଅନନ୍ତବାସୁଦେବଙ୍କ ମନ୍ଦିର ବହୁକାଳ ହେଲା ଉପଯୁକ୍ତରୂପେ ମରାମତ ହୋଇ ନ ଥିବାରୁ ଅବିଳମ୍ବେ ଏହାର ଜୀର୍ଣ୍ଣସଂସ୍କାର କରିବା

ମନ୍ଦିରସଂସ୍କାରର ପ୍ରୟୋଜନୀୟତା ।

ଆବଶ୍ୟକ ହେଉଅଛି । ଏହାର କେତେକ ସ୍ଥାନରେ କବାଟ ମରାମତ ବା ନବନିର୍ମିତ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ । ବେଢ଼ା ମଧ୍ୟରେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଓ ସରସ୍ୱତୀଙ୍କ ମନ୍ଦିରର

ଭଗ୍ନାବଶେଷ ମାତ୍ର ରହିଅଛି । ଏହି ମନ୍ଦିରଦ୍ୱୟ ପୁନନିର୍ମିତ ହେବା ଏକାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ । ପୂର୍ବେ ମନ୍ଦିରର ପୂର୍ବ ଉତ୍ତର ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଗୋଟିଏ ରମଣୀୟ ଉଦ୍ୟାନ ଥିଲା * । ତାହାର ମଧ୍ୟ ନବୀକରଣ ପ୍ରୟୋଜନ । ଏହି ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ ନିମିତ୍ତ ବହୁସହସ୍ର ଟଙ୍କା ଆବଶ୍ୟକ । ଭାରତର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଶିବକ୍ଷେତ୍ରରେ ଥିବା ବିଷ୍ଣୁମନ୍ଦିରଟିର ସର୍ବାଙ୍ଗୀନ ଉନ୍ନତି ବିଧାନ କରିବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ହିନ୍ଦୁର ବିଶେଷତଃ ବୈଷ୍ଣବମାନଙ୍କର ସର୍ବତୋଭାବରେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଅଟେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ଏହି ସଂସ୍କାର ନିମିତ୍ତ ଯଥାଶକ୍ତି ଦାନ କଲେ ଏହାର ସମସ୍ତ ଅଭାବ ଦୂର ହୋଇ ମନ୍ଦିରଟି ଅଚିରେ ଅପୂର୍ବ ଶ୍ରୀ ଧାରଣ କରିବ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଏହି ପୁସ୍ତକର ବିକ୍ରୟଲବ୍ଧ ଅର୍ଥ ଶ୍ରୀଅନନ୍ତବାସୁଦେବଙ୍କ ମନ୍ଦିର ମରାମତି କାର୍ଯ୍ୟରେ ବିନିଯୁକ୍ତ ହେବ । ଭବିଷ୍ୟତରେ ଆଉ କେତେକ ଖଣ୍ଡ ଉତ୍କୀର୍ଣ୍ଣଲିପି ପ୍ରକାଶ କରିବାର ବାସନା ରହିଲା । ଇତି ।

ପ୍ରକାଶକ ।

---

* ୩୨ ଶ୍ଳୋକ ଦେଖ ।

ଶ୍ରୀଅନନ୍ତବାସୁଦେବଶିଳାଲିପି ।

ଓଁ ନମୋ ଭଗବତେ ବାସୁଦେବାୟ ।

ଗାଢ଼ୋପଗୂଢ଼କମଳାକୁଚକୁମ୍ଭପତ୍ର—
ମୁଦ୍ରାଙ୍କିତେନ ବପୁଷା ପରିରିପ୍ସମାନଃ ।
ମାଲୁପ୍ୟତାମଭିନବା ବନମାଲିକେତି
ବାଗ୍ଦେବତୋପହସିତୋଽସ୍ତୁ ହରିଃ ଶ୍ରିୟେ ବଃ । ୧ ।

ଯେ କମଳାଙ୍କୁ ଗାଢ଼ରୂପେ ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବାରୁ ତାହାଙ୍କର କୁଚ-କୁମ୍ଭୋପରିସ୍ଥ ପତ୍ରାବଳୀରଚନା ଦ୍ୱାରା (ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବକ୍ଷଃସ୍ଥଳରେ) ଅଙ୍କିତ ହୋଇ ପରେ ସରସ୍ୱତୀଙ୍କୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବାକୁ ଅଭିଳାଷୀ ହୁଅନ୍ତେ— " ତୁମ୍ଭର ଅଭିନବ ବନମାଳା ନଷ୍ଟ କର ନାହିଁ " ଏହା ବୋଲି ବାଗ୍ଦେବୀକର୍ତ୍ତୃକ ଉପହସିତ ହେଉଅଛନ୍ତି, ସେହି ହରି ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର ମଙ୍ଗଳ ବିଧାନ କରନ୍ତୁ । ୧ ।

ବାଲ୍ୟାତ୍ ପ୍ରଭୃତ୍ୟହରହର୍ଯଦୁପାସିତାସି
ବାଗ୍ଦେବତେ ତଦଧୁନା ଫଳତୁ ପ୍ରସୀଦ ।
ବକ୍ତାସ୍ମି ଭଟ୍ଟଭବଦେବକୁଳପ୍ରଶସ୍ତି—
ସୂକ୍ତାକ୍ଷରାଣି ରସନାଗ୍ରମଧିଶ୍ରୟେଥାଃ । ୬ ।

ହେ ବାଗ୍ଦେବି ! ମୁଁ ବାଲ୍ୟକାଳାବଧି ପ୍ରତ୍ୟହ ତୁମ୍ଭର ଯେଉଁ ଉପାସନା କରୁଅଛି ତାହା ବର୍ତ୍ତମାନ ଫଳବତୀ ହେଉ, ତୁମ୍ଭେ ମୋ ପ୍ରତି ଅନୁଗ୍ରହ କର । ମୁଁ ମଧୁର ପଦବିନ୍ୟାସପୂର୍ବକ ଭବଦେବ ଭଟ୍ଟଙ୍କର କୁଳପ୍ରଶସ୍ତି ବର୍ଣ୍ଣନ କରିବାକୁ ବସିଅଛି; ତୁମ୍ଭେ ମୋର ରସ-ନାର ଅଗ୍ରଭାଗକୁ ଆଶ୍ରୟ କର । ୬ ।

ସାବର୍ଣ୍ଣସ୍ୟ ମୁନେର୍ମହାସ୍ୟପି କୁଳେ ଯେ ଜଜ୍ଞିରେ ଶ୍ରୋତ୍ରିୟା-
ସ୍ତେଷାଂ ଶାସନଭୂମୟୋଽଜନି ଗୃହଂ ଗ୍ରାମାଃ ଶତଂ ସନ୍ତତେଃ ।
ଆର୍ଯ୍ୟାବର୍ତ୍ତଭୁବାଂ ବିଭୂଷଣମିହ ଖ୍ୟାତସ୍ତୁ ସର୍ବାଗ୍ରିମୋ
ଗ୍ରାମଃ ସିଦ୍ଧଲ ଏବ କେବଳମଲଙ୍କାରୋଽସ୍ତି ରାଢାଶ୍ରିୟଃ ।୩।

ସାବର୍ଣ୍ଣ ମୁନିଙ୍କର ସୁମହାନ୍ ବଂଶରେ ଯେ ସକଳ ଶ୍ରୋତ୍ରିୟ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କର ସନ୍ତାନସନ୍ତତିଗଣ ରାଜପ୍ରଦତ୍ତ ଏକଶତ ଗୋଷ୍ଠ ଗ୍ରାମରେ ବାସ କରୁଥିଲେ । ତନ୍ମଧ୍ୟରେ ଆର୍ଯ୍ୟାବର୍ତ୍ତ-ଭୂମିର ଭୂଷଣସ୍ୱରୂପ ସିଦ୍ଧଲ ଗ୍ରାମହିଁ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଏବଂ ସର୍ବତ୍ର ବିଖ୍ୟାତ ହୋଇ ରାଢ଼ଲକ୍ଷ୍ମୀର ଅଳଙ୍କାରସ୍ୱରୂପ ବର୍ତ୍ତମାନ । ୩ ।

ସତ୍ପକ୍ଷବଃ ସ୍ଥିରତମଯ୍ୟୋ ଦୃଢ଼ବଦ୍ଧମୂଲଃ
ଶାଖାଗ୍ରଲଗ୍ନମୁଖରଦ୍ୱିଜଶୀଳଭଶ୍ରୀଃ ।
ନ ଗ୍ରନ୍ଥିଲୋ ନ କୁଟିଲଃ ସରଳଃ ସୁପର୍ବା
ସର୍ବୋନ୍ନତଃ ସୁଖମିହ ପ୍ରସସାର ବଂଶଃ । ୪ ।

ବଂଶ ଅର୍ଥାତ୍ ବାଉଁଶ ଯେପରି ସୁନ୍ଦର ପତ୍ରବିଶିଷ୍ଟ, ବହୁକାଳସ୍ଥାୟୀ, ଦୃଢ଼ମୂଳ, ଶାଖାଗ୍ରରେ ଶବ୍ଦାୟମାନ ପକ୍ଷିମାନଙ୍କର କୂଜନଦ୍ୱାରା ଶୋଭିତ, ଗଣ୍ଠିରହିତ ସୁତରାଂ ସରଳ, ସୁନ୍ଦର ପର୍ବବିଶିଷ୍ଟ ଓ ସର୍ବୋନ୍ନତ ହୋଇ ବର୍ଦ୍ଧିତ ହୁଏ, ସେହିପରି ଏଠାରେ ବଂଶ ଅର୍ଥାତ୍ କୁଳ, ଶାଖାପ୍ରଶାଖା-ବିଶିଷ୍ଟ, ଦୀର୍ଘକାଳସ୍ଥାୟୀ, ଦୃଢ଼ବଦ୍ଧମୂଳ, ବେଦବେଦାଙ୍ଗପାଠୀ ବାଗ୍ମୀ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଶୋଭମାନ, ଛଳକୁଟିଳତା ବିରହିତ ସୁତରାଂ ସରଳସ୍ୱଭାବ, ବ୍ରତପୂଜାଦି ଧର୍ମକାର୍ଯ୍ୟ ନିରତ ଏବଂ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ହୋଇ ବିସ୍ତାରିତ ହୋଇଥିଲା । ୪ ।

ତଦ୍ୱଂଶୋତ୍ତଂସମଣିଃ ଫଳସ୍ୟ ଦାତାପି ତାପନପ୍ରତିମଃ ।
ଭବ ଇବ ବିଦ୍ୟାତନ୍ତ୍ରପ୍ରସବଃ ପ୍ରବଭୂବ ଭବଦେବଃ । ୫ ।

ସେହି ବଂଶର ଶିରୋଭୂଷଣ ତୁଲ୍ୟ, ସମସ୍ତ ସଦାଶ୍ରୟମାନଙ୍କ ବାଞ୍ଛା-ପୂର୍ଣ୍ଣକାରୀ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଦୁରାଶୟଙ୍କ ପ୍ରତି ସୂର୍ଯ୍ୟସମ ତେଜସ୍ୱୀ ଅର୍ଥାତ୍ ଦୁର୍ଦ୍ଧର୍ଷ ଏବଂ ଶିବଙ୍କ ତୁଲ୍ୟ ବିବିଧ ବିଦ୍ୟାତନ୍ତ୍ରପ୍ରବର୍ତ୍ତକ (ପ୍ରଥମ) ଭବଦେବ ଜାତ ହେଲେ । ୫ ।

ଅଗ୍ରଜାନୁଜୟୋର୍ମଧ୍ୟେ ମହାଦେବାଷ୍ଟହାସୟୋଃ ।
ସ ଜଜ୍ଞେ ଯଜ୍ଞପୁରୁଷୋ ବ୍ରହ୍ମହରୟୋରିବ । ୬ ।

ବ୍ରହ୍ମା ଓ ହର ଏହି ଦୁହିଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯେପରି ଯଜ୍ଞପୁରୁଷ (ହରି), ଉତ୍ପନ୍ନ ହୋଇଥିଲେ ସେ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ମହାଦେବ ଏବଂ ଅଷ୍ଟହାସ ନାମରେ ଦୁଇ ଅଗ୍ରଜ ଓ ଅନୁଜଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ।୬।

ସ ଶାସନଂ ଗୌଡ଼ନୃପାଦବାପ
ଶ୍ରୀହସ୍ତିନୀହଷ୍ଟ ମହାଷ୍ଟଭୂମିଃ ।
ଅଷ୍ଟୌପ୍ରଭାନଷ୍ଟ ମହେଶମୂର୍ତ୍ତି—
ପ୍ରଖ୍ୟାନ୍ ବ୍ରଜଜ୍ଞେଽଥ ରଥାଙ୍ଗମୁଖ୍ୟାନ୍ । ୭ ।

ସେ ଗୌଡ଼ାଧିପତିଙ୍କଠାରୁ ଶ୍ରୀହସ୍ତିନି ନାମରେ ଗୋଟିଏ ଅତି ମନୋମତ ଶାସନ (ଗ୍ରାମ) ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ଅନନ୍ତର ମହାଦେବଙ୍କର ଅଷ୍ଟମୂର୍ତ୍ତି ସଦୃଶ ରଥାଙ୍ଗ ପ୍ରମୁଖ ଆଠଗୋଟି ପ୍ରଧାନ ପୁତ୍ର ଉତ୍ପାଦନ କରିଥିଲେ । ୭ ।

ରଥାଙ୍ଗଂହେପଙ୍ଗଃ ସମଜନି ଜନାନନ୍ଦଜନନଃ
ଶଶୀବ କ୍ଷୀରୋଦାଦବିକଲକଳାକେଳିନିଲୟଃ ।
ସ୍ଫୁରତ୍ପ୍ରଜ୍ଞାଜ୍ୟୋତିଃ ସ୍ଫୁରତ ଇତି ନାମ୍ନା ଦଶି ଦଶି
ପ୍ରକାଶୋଽଭୂତ୍ସୌମ୍ୟ ଗ୍ରହ ଇବ ବୁଧସ୍ତସ୍ୟ ତନୟଃ । ୮ ।

କ୍ଷୀରସମୁଦ୍ରରୁ ଚନ୍ଦ୍ରପରି ରଥାଙ୍ଗଙ୍କଠାରୁ ଲୋକମାନଙ୍କର ଆନନ୍ଦ ଜନୟିତା, ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କଳାର ଓ କେଳିର ନିଲୟସ୍ୱରୂପ ଅଭ୍ୟଙ୍ଗ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ

କରିଥିଲେ । ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କଠାରୁ ବୁଧଗ୍ରହ ପରି ବୁଧ ନାମରେ ତାହାଙ୍କର [ଅତ୍ରିଙ୍କର] ଗୋଟିଏ ପୁତ୍ର ହୋଇଥିଲା ଓ ଏହାଙ୍କର [ବୁଧଙ୍କର] ପ୍ରଜ୍ଞାପ୍ରଭା ବିଶେଷରୂପେ ସ୍ଫୁରିତ ବୋଲି ଏ ସ୍ଫୁରିତ ନାମରେ ସର୍ବତ୍ର ପ୍ରକାଶ ହୋଇଥିଲେ । ୮ ।

ତସ୍ମାଦଭୂଦଭିଜନାଭ୍ୟୁଦୟୈକବୀଜ—
ମବ୍ୟାଜପୌରୁଷମହାତରୁମୂଳକନ୍ଦଃ ।
ଶ୍ରୀଆଦିଦେବ ଇତି ଦେବ ଇବାଦିମୂର୍ତ୍ତି—
ର୍ମୂର୍ତ୍ୟାତ୍ମନା ଭୁବନମେତଦଲଂକରିଷ୍ଣୁଃ । ୯ ।

ତାହାଙ୍କ (ବୁଧଙ୍କ) ଠାରୁ କୁଳଶ୍ରୀବୃଦ୍ଧିର ଏକମାତ୍ର କାରଣ, ଅକପଟ ପୁରୁଷକାରମହାତରୁର ମୂଳଗଣ୍ଡିସ୍ୱରୂପ, ମାନବରୂପରେ ଭୁବନର ଅଳଙ୍କାରକାରୀ ଭଗବାନ୍ ଆଦିଦେବଙ୍କପରି ଶ୍ରୀଆଦିଦେବ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୋଇଥିଲେ । ୯ ।

ଯୋ ବଙ୍ଗରାଜରାଜ୍ୟଶ୍ରୀବିଶ୍ରାମ-ସଚିବଃ ଶୁଚିଃ ।
ମହାମନ୍ତ୍ରୀ ମହାପାତ୍ରମବନ୍ଧ୍ୟସନ୍ଧିବିଗ୍ରହୀ । ୧୦ ।

ଯେ ବଙ୍ଗାଧିପଙ୍କର ରାଜ୍ୟଲକ୍ଷ୍ମୀର ବିଶ୍ରାମସଚିବ, ମହାମନ୍ତ୍ରୀ, ମହାପାତ୍ର ଓ ଅବ୍ୟର୍ଥ ସନ୍ଧି-ବିଗ୍ରହୀ ଥିଲେ । ୧୦ ।

ସଦେବକୀଗର୍ଭଭବ ଭୂବସ୍ତି ତୌ
ସମର୍ଥମୂର୍ତ୍ତୈଃ ପଦଲବ୍ଧପୌରୁଷଂ ।
ସରସ୍ୱତୀଜାନିମଜୀଜନତ୍ ସୁତଂ
ଜଗତ୍ସୁ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନମଦ୍ଭୁତୋପମଂ । ୧୧ ।

ବସ୍ତୁଙ୍କ ଭୂଲ୍ୟ ସେହି ଅଦଦେବଙ୍କର ପତ୍ନୀ ଦେବକୀଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନନାମକ ଜଗତରେ ଅଦ୍ଭୁତୋପମାର ସ୍ଥଳ ଏକ ପୁତ୍ର ଜାତ ହେଲେ । ବସ୍ତୁ ଦେବକୀଗର୍ଭସମ୍ଭୂତ, ଭୂପାଳନସମର୍ଥ, ବାମନାବତାରରେ ଅକାଶ ପ୍ରତି ପଦବିସ୍ତାରଦ୍ୱାରା ପୌରୁଷପ୍ରାପ୍ତ, ସରସ୍ୱତୀବଲ୍ଲଭ; ପୁଣି ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ, ଦେବକୀନାମ୍ନୀ ମାତାଙ୍କଠାରୁ ଜାତ, ରାଜ୍ୟଶାସନନିପୁଣ, ଉଚ୍ଚୋପାଧିଧାରଣ ହେତୁ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଓ ସରସ୍ୱତୀନାମ୍ନୀଜାୟାର ବଲ୍ଲଭ ଥିଲେ । ୧୧ ।

ବୀରସ୍ଥଳୀଷୁ ଚ ସଭାସୁ ଚ ତାଣ୍ଡବିକାନାଂ
ଦୋର୍ଲୀଲୟା ଚ କଲୟା ଚ ବଚସ୍ୱିନାଂ ଯଃ ।
ଯୋ ବର୍ଦ୍ଧୟନ୍ ବସୁମତୀଂ ଚ ସରସ୍ୱତୀଂ ଚ
ଦ୍ୱେଧା ବ୍ୟଧତ୍ତ ନିଜନାମପଦଂ ସଦର୍ଥଂ । ୧୨ ।

ଯେଉଁ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ବୀରସ୍ଥଳୀମାନଙ୍କରେ ସ୍ୱୀୟ ଭୂଜଦଣ୍ଡ ପରିଚାଳନାଦ୍ୱାରା ସ୍ୱରାଜ୍ୟବିସ୍ତାର ଏବଂ ସଭାମାନଙ୍କରେ ବାଗ୍ମୀ ପଣ୍ଡିତୋଚିତ ବାକ୍ନିପୁଣତା ଦ୍ୱାରା ବାଣୀଙ୍କର ଗୌରବ ବର୍ଦ୍ଧନ କରି ନିଜ ନାମକୁ ଗୋ ଅର୍ଥାତ୍ ଭୂମି ଓ ବାଣୀ ଉଭୟର ବର୍ଦ୍ଧକ ବୋଲି ସାର୍ଥକ କରିଥିଲେ ।।

ବନ୍ୟାଂ ବନ୍ୟଘଣ୍ଟୀଯୁସ୍ୟ ବ୍ରହ୍ମଣଃ ପ୍ରଥିତାଂ ସୁତାଂ ।
ସାଙ୍ଗାକାମଙ୍ଗନାରତ୍ନଂ ପତ୍ନୀଂ ସ ପରଣୀତବାନ୍ । ୧୩ ।

ସେ ବନ୍ୟଘଟୀ-କୁଳୋଦ୍ଭବ ଜନୈକ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କର ବନ୍ଦନୀୟା ସପଥା କନ୍ୟା ଅଙ୍ଗନାଶ୍ରେଷ୍ଠ ସାଙ୍ଗାକାର ପାଣିଗ୍ରହଣ କରଥିଲେ । ୧୩ ।

ତସ୍ୟାଂ ସ୍ୱପ୍ନବଧାନବୋଧିତନଜୋତ୍ପାଦଃ ସ ଦେବୋ ହର—
ର୍ଜାତଃ ଶ୍ରୀଭବଦେବମୂର୍ତ୍ତିରମୂତଃ କ୍ଷ୍ମାମଣ୍ଡଳୀକଶ୍ୟପାତ୍ ।
ଯତ୍ପାଣିପ୍ରଣୟିତ୍ୱମୃଷ୍ଣଲତୟୋର୍ଲକ୍ଷିତଂ ଲକ୍ଷ୍ମଣା
ଯସ୍ୟାର୍ନ୍ତନହତୋଽସ୍ତି କୌସ୍ତୁଭ ଇତ ଖ୍ୟାତଂ ପ୍ରକାଶୋଦୟାତ୍ ॥

ସ୍ୱପ୍ନରେ ନଜ ଜନ୍ମ ଜ୍ଞାପନ କର ଭଗବାନ୍ ହର ଧରାମଣ୍ଡଳର କଶ୍ୟପ-ରୂପୀ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନଙ୍କଠାରୁ ସେହ ସାଙ୍ଗାକାଙ୍କ ଗର୍ଭରେ ଶ୍ରୀଭବଦେବ ମୂର୍ତ୍ତିରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରଥିଲେ; ତଦ୍ୱାରା ପଦ୍ମଦ୍ୱୟ ଯାହାଙ୍କର ପାଣି-ଯୁଗଳର ପ୍ରଣୟୀ ବୋଲି ଲକ୍ଷିତ ହେଉଥିଲା, ଯାହାଙ୍କ ଅଙ୍ଗର ଜ୍ୟୋତଃ-ପ୍ରକାଶ ଦ୍ୱାରା କୌସ୍ତୁଭ (ମଣି) ଅନ୍ତର୍ହିତ (ରହଅଛି) ବୋଲି ସମସ୍ତେ ଜ୍ଞାତ ହେଉଥିଲେ । ୧୪ ।

ଲକ୍ଷ୍ମୀଂ ଦକ୍ଷିଣଦୋଷ୍ଣି ମନ୍ଦରଭରେ ବଣ୍ୟମୁର୍ମଣ୍ଡଳଂ
ଜହ୍ୱାଗ୍ରେ ଚ ସରସ୍ୱତୀଂ ଉପ୍ସତନୌ ନାଗାନ୍ତକଂ ପକ୍ଷିଣଂ ।
ଚନ୍ଦ୍ରାଦବତଳେ ନବେଶିତବତା ଦିବ୍ୟଂ ତଦାଦ୍ୟଂ ବପୁ—
ର୍ଦୋଭ୍ୟାଂ ଭୂନିଜତତ୍ପମେତଦମୁନା ନୂନଂ ବ୍ୟପର୍ଯ୍ୟାସିତଂ । ୧୫ ।

ସେ ଦକ୍ଷିଣ ହସ୍ତରେ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କୁ, ମନ୍ଦରଭରରେ ଧରାମଣ୍ଡଳକୁ, ଜହ୍ୱା-ଗ୍ରରେ ସରସ୍ୱତୀଙ୍କୁ, ଶକ୍ତ୍ଶରୀରରେ ନାଗାନ୍ତକପକ୍ଷୀଙ୍କୁ * ଏବଂ

---

* ଭବଦେବଙ୍କ ପକ୍ଷରେ—ଶର; ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ପକ୍ଷରେ—ଗରୁଡ଼ ।

ପାଦତଳରେ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ସନ୍ନିବେଶିତ କରି ତାହାଙ୍କର ସେହି ଅଦ୍ୟ-ଦ୍ରବ୍ୟ-ଶତ୍ରୁର ଶୋଷଣ କରିବା ନିମିତ୍ତ ନିଃସ୍ପୃହ ନିଜର ଏହି ତିନି ସମସ୍ତର ସ୍ଥାନବିପର୍ଯ୍ୟସ୍ତ କରାଇଥିଲେ । ୧୫ ।

ଯନ୍ମନ୍ତ୍ରଶକ୍ତିସଚିବଃ ସୁଚିରଂ ଚକାର
ରାଜ୍ୟଂ ସ ଧର୍ମବିଜୟୀ ହରିବର୍ମ୍ମଦେବଃ ।
ତନ୍ନନ୍ଦନେ ଚଲତି ଯସ୍ୟ ଚ ଦଣ୍ଡନୀତ—
ବର୍ତ୍ମାନୁଗା ବହଳକଳ୍ପଲତେବ ଲକ୍ଷ୍ମୀଃ । ୧୬ ।

ଯାହାଙ୍କର ମନ୍ତ୍ରଶକ୍ତିରୂପ ସଚିବାନ୍ୱିତ ହୋଇ ସେହି ଧର୍ମ୍ମବିଜୟୀ ରାଜା ହରିବର୍ମ୍ମଦେବ ବହୁକାଳ ରାଜତ୍ୱ କରିଥିଲେ, ଏବଂ (ତାହାଙ୍କର) ପୁତ୍ରଙ୍କ ସମୟରେ ମଧ୍ୟ ରାଜଲକ୍ଷ୍ମୀ ବହୁ ଫଳଯୁକ୍ତ କଳ୍ପଲତା ପରି ଯାହାଙ୍କର ଦଣ୍ଡନୀତି-ପଥର ଅନୁଗାମିନୀ ହୋଇ ଚଳୁଅଛନ୍ତି । ୧୬ ।

ସତ୍ପାତ୍ରସ୍ୟ ମହାଶୟସ୍ୟ କମଳାଧାରସ୍ୟ ଯସ୍ୟ କ୍ଷମାଂ
ବିଭ୍ରାଣସ୍ୟ ଗୁଣାମ୍ବୁଧେରକଳତସ୍ୟାନ୍ତର୍ନ୍ନଦୀନାତ୍ମନଃ ।
ମର୍ଯ୍ୟାଦାମହିମପ୍ରସାଦଶୁଚିତାଗାମ୍ଭୀର୍ଯ୍ୟଧୈର୍ଯ୍ୟସ୍ଥିତ—
ପ୍ରାୟାଃ ପ୍ରାୟଶଃ ଏବ ବାକ୍‌ପଥମତିକ୍ରାନ୍ତାଃ ସ୍ୱଦନ୍ତେ ଗୁଣାଃ ॥

ସତ୍ପାତ୍ର, ମହାଶୟ, ବିପୁଳବିଭବଶାଳୀ, କ୍ଷମାଶୀଳ (ଅଥଚ ପୃଥିବୀ ପାଳକ) ସର୍ବଗୁଣରତ୍ନାକର, ଦୈନ୍ୟଶୂନ୍ୟଅନ୍ତଃକରଣବିଶିଷ୍ଟ ଯେଉଁ ଭବଦେବଙ୍କର ମର୍ଯ୍ୟାଦା, ମହିମା, ପ୍ରସନ୍ନତା, ପବିତ୍ରତା ଗାମ୍ଭୀର୍ଯ୍ୟ, ଧୈର୍ଯ୍ୟ, ଓ ସ୍ଥୈର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି ବର୍ଣ୍ଣନାତୀତ ଗୁଣାବଳୀ ସମସ୍ତଙ୍କର ତୃପ୍ତିଭାଜନ ହୋଇଥିଲା । ୧୭ ।

ମହାଗୌରୀ କୀର୍ତ୍ତିଃ ସ୍ଫୁରଦସିତବାଳା ଭୁଜଲତା
ରଣ-କ୍ରୀଡ଼ା ଚଣ୍ଡୀ ରିପୁରୁଧିରଚର୍ଚ୍ଚା ରଣଭୁବଃ ।
ମହାଲକ୍ଷ୍ମୀର୍ମୂର୍ତ୍ତିଃ ପ୍ରକୃତିଲଳିତାସ୍ତ୍ରାଗିର ଇତି
ପ୍ରପଞ୍ଚଃ ଶକ୍ତୀନାଂ ଯମିହ ପରମେଶଂ ପ୍ରଥୟତି । ୧୮ ।

ଯେପରି ମହାଗୌରୀ, ଶାଣିତଖଡ୍ଗଧାରିଣୀ କାଳୀ, ରଣକ୍ରୀଡ଼ା-କାରିଣୀଚଣ୍ଡୀ, ମହାଲକ୍ଷ୍ମୀ ଓ ସରସ୍ୱତୀ ଏହି ଶକ୍ତି ସମୂହ ପରମେଶ୍ୱରଙ୍କର ତ୍ରିମୂର୍ତ୍ତିର ପରିଚାୟକ, ସେହିପରି ଶୁଦ୍ଧ ଶୁକ୍ଳବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟା କୀର୍ତ୍ତି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଅସିଯୁକ୍ତ ଉଦୟଙ୍କର ଭୁଜଲତା, ଭୀଷଣ ରଣକ୍ରୀଡ଼ାଦ୍ୱାରା ରିପୁ-ରୁଧିରଚର୍ଚ୍ଚିତ ରଣସ୍ଥଳ, ସୁଶୋଭନମୂର୍ତ୍ତି, ସ୍ୱଭାବସୁନ୍ଦର ବାକ୍ୟାବଳି, ଯାହାଙ୍କୁ ଏହି ଧରାତଳରେ ପରମେଶ୍ୱର ବୋଲି ପ୍ରଥିତ କରିଥିଲା ॥

ଯଦ୍-ବ୍ରାହ୍ମତେଜସି ବଳୀୟସି ମନ୍ଦବୀର୍ଯ୍ୟଃ
ଖଦ୍ୟୋତପୋତକିରଣଂ ତରଣିସ୍ତନୋତି ।
ଉଚ୍ଚୈରୁଦଞ୍ଚତ ଯଦୀୟଯଶଃଶରୀରେ
ଜାତସ୍ତୁଷାରଶିଖରୀ ନନୁ ଜାନୁଦଘ୍ନଃ । ୧୯ ।

ଯାହାଙ୍କର ପ୍ରଚଣ୍ଡ ବ୍ରହ୍ମତେଜଦ୍ୱାରା ସୂର୍ଯ୍ୟଦେବ ହୀନପ୍ରଭ ହୋଇ ଖଦ୍ୟୋତଶାବକପରି କ୍ଷୀଣ ଆଲୋକ ବିସ୍ତାର କରୁଥିଲେ ଏବଂ ଯାହାଙ୍କର ଯଶଃଶରୀର ଉଚ୍ଚରୂପେ ଉତ୍ଥିତ ହେବାରୁ ତୁଷାର ଶିଖରୀ [ହିମାଦ୍ରି] ମଧ୍ୟ ଜାନୁ ପ୍ରମାଣ ହୋଇଥିଲା । ୧୯ ।

ବ୍ରହ୍ମାଦ୍ୱୈତବଦାମ୍ବୁଦାହରଣଭୂରୁଦ୍‌ଭୂତବଦ୍ୟାଭ୍ରୁତ-
ପ୍ରସ୍ଥା ରତ୍ନଗିରାଂ ଗଭୀରମଗୁଣପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷଦୃଶ୍ୱା କବଃ ।
ବୌଦ୍ଧାମ୍ଭୋନଧିକୁମ୍ଭସମ୍ଭବମୁନଃ ପାଷଣ୍ଡବୈତଣ୍ଡିକ-
ପ୍ରକ୍ଷାଖଣ୍ଡନପଣ୍ଡିତୋଽସ୍ମନବନୌ ସଙ୍କଙ୍କଲୀଲାୟତେ ।୧୦ ।

[ଯେ] ବ୍ରହ୍ମାଦ୍ୱୈତବଦ୍‌ମାନଙ୍କର [ଉତ୍ତର ମୀମାଂସାରେ] ଉଦାହରଣସ୍ଥଳ, କ୍ୟାୟଶାସ୍ତ୍ରରେ ଅଦ୍‌ଭୁତପ୍ରସ୍ଥା, ରତ୍ନବାକ୍ୟାବଳୀର [ପୂର୍ବମୀମାଂସାର] ଗଭୀରତାଗୁଣର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷଦର୍ଶକ ଓ କବ, ବୌଦ୍ଧରୂପ ସମୁଦ୍ରର ଅଗସ୍ତ୍ୟମୁନ ଏବଂ ପାଷଣ୍ଡ ଓ ବୈତଣ୍ଡିକ ମାନଙ୍କର ପ୍ରକ୍ଷାଖଣ୍ଡନରେ ପଣ୍ଡିତ ହୋଇ, ପୃଥିବୀତଳେ ସଙ୍କଙ୍କପର ଲୀଳା କରୁଥିଲେ ॥

ସିଦ୍ଧାନ୍ତତନ୍ତ୍ରଗଣିତାର୍ଣ୍ଣବପାରଦୃଶ୍ୱା
ବଣ୍ଡାଦ୍‌ଭୁତପ୍ରସବତା ଫଳସଂହୃତାସୁ ।
କର୍ତ୍ତା ସ୍ୱୟଂ ପ୍ରଥୟିତା ଚ ନବୀନହୋରା-
ଶାସ୍ତ୍ରସ୍ୟ ଯଃ ଛନ୍ଦୁ ମତ୍ରବଦପରେ ବତ୍ସହଃ । ୨୧ ।

ଯେ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ, * ତନ୍ତ୍ର ଓ ଗଣିତରୂପ ଅର୍ଣ୍ଣବର ପାରଦର୍ଶୀ, ଫଳତଜ୍ୟୋତିଷସଂହିତାରେ ବଣ୍ଡର ଅଦ୍‌ଭୁତ ପ୍ରସବତା, ନୂତନ ହୋରା—ଶାସ୍ତ୍ରର [ଗଣିତଜ୍ୟୋତିଷ] ପ୍ରଣେତା ଓ ପ୍ରଚାରକ ହୋଇ ଛନ୍ଦୁରୂପରେ ଅପର ବତ୍ସହସ୍ୱରୂପ ହୋଇଥିଲେ । ୨୧ ।

---

* ଜ୍ୟୋତିଷର ପଞ୍ଚସିଦ୍ଧାନ୍ତ:—ବ୍ରହ୍ମ, ସୂର୍ଯ୍ୟ, ବଶିଷ୍ଠ, ରୋମକ ଓ ପୁଲିଶ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ [ଗଣବୋଧିନୀ] ।

ଯୋ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ରପଦବୀଷୁ ଜଟିଳିବନ୍ଧା—
ନଦ୍ଧୀଚକାର ରଚୟୋଚଯସପ୍ରବନ୍ଧଃ ।
ସ୍ବବ୍ୟାଖ୍ୟୟା ବିଶଦୟନ୍ ମୁନିଧର୍ମଗାଥାଃ
ସ୍ମାର୍ତ୍ତକ୍ରିୟାବିଷୟସଂଶୟମୁନ୍ମମାର୍ଜ୍ଜ । ୨୨ ।

ଯେ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ରପଦବୀରେ ସମୁଚିତ ପ୍ରବନ୍ଧ ସମସ୍ତ ରଚନା କରି ପୂର୍ବ୍ବ-ତନଶାସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଅକର୍ମଣ୍ୟ କରି ଦେଇଥିଲେ ଏବଂ ବ୍ୟାଖ୍ୟାଦ୍ୱାରା ମୁନିମାନଙ୍କର ଧର୍ମଗାଥା ସମସ୍ତ ବିଶଦୀକୃତ କରି ସ୍ମାର୍ତ୍ତ କ୍ରିୟା ବିଷୟର ସଂଶୟରାଶି ଛିନ୍ନ କରିଥିଲେ । ୨୨ ।

ମୀମାଂସାୟାମୁପାୟଃ ସ ଖଳୁ ବିରଚିତୋ ଯେନ ଭଟ୍ଟୋକ୍ତନୀତ୍ୟା
ଯତ୍ର ନ୍ୟାୟାଃ ସହସ୍ରଂ ରବିକିରଣସମା ନ ଘ୍ନନ୍ତେ ତମାଂସି ।
କିଂ ଭୂମ୍ନା ସୀମ୍ନି ସାମ୍ନାଂ ସକଳକବିକଳାସ୍ୱାଗମେଷ୍ୱସ୍ତ୍ର ଶାସ୍ତ୍ରେ-
ଷ୍ୱାୟୁର୍ବେଦାସ୍ତ୍ରବେଦପ୍ରଭୃତିଷୁ କୃତଧୀରଦ୍ୱିତୀୟୋଽୟମେବ । ୨୩ ।

ଏ ଭଟ୍ଟଙ୍କ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ନୀତି ଅନୁସାରେ ପୂର୍ବ୍ବମୀମାଂସା ଦର୍ଶନର ଏକ ଅପୂର୍ବ୍ବ ପ୍ରକରଣଗ୍ରନ୍ଥ ରଚନା କରିଥିଲେ, ଯହିଁରେ ସହସ୍ର ସହସ୍ର ନ୍ୟାୟ ସନ୍ନିବିଷ୍ଟ ଥାଇ ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣ ଅନ୍ଧକାର ରାଶିକୁ ପ୍ରତିହତ କଲା ପରି ଅଜ୍ଞାନର ପ୍ରଭାବ ବିନଷ୍ଟ କରିବାକୁ ସକ୍ଷମ ଅଟେ । ଅଧିକ କି; ଏ ସାମବେଦର ଉପନିଷଦ ଭାଗରେ, ସମସ୍ତ କବିକଳାରେ, ଆଗ-ମରେ, ଆୟୁର୍ବେଦ ଏବଂ ଅସ୍ତ୍ରବେଦ ପ୍ରଭୃତି ସମୁଦାୟ ଶାସ୍ତ୍ରରେ କୃତବିଦ୍ୟ ହୋଇ ଜଗତରେ ଅଦ୍ୱିତୀୟ ହୋଇଥିଲେ । ୨୩ ।

ଯସ୍ୟ ଖଲ୍ୱ ବାଲବଲଖିଭୂଜଙ୍ଗ ଇତ ନାମ ନାଦୃତଂ କେନ ?
ମୀମାଂସୟାପି ସପୁଲକମାକର୍ଣ୍ଣିତବର୍ଣ୍ଣିତୋଦ୍ଗୀତଂ । ୨୪ ।

ଯାହାଙ୍କର୍ 'ବାଲବଲଖିଭୂଜଙ୍ଗ' ଏହ ନାମଟ କାହାର ନକଟରେ ଆଦୃତ ନ ହୋଇଅଛ ? ମୀମାଂସାରେ ମଧ ଏହ ନାମଟ ସପୁଲକରେ ଅକର୍ଣ୍ଣିତ, ବର୍ଣ୍ଣିତ ଏବଂ ଉଦ୍‌ଗୀତ ହୋଇଅଛ । ୨୪ ।

ଦଂଷ୍ଟ୍ରାଳଦୁଷ୍ଟଭୂଜଗବ୍ରଣମୋହବୃତ୍ତି—
ପ୍ରତ୍ୟୂଷତୂର୍ଯ୍ୟନନଦୈରବ ମନ୍ତ୍ରବର୍ଣ୍ଣୈଃ ।
ଯୋ ଜୀବୟନ୍ ଜଗଦଶେଷମଭୂଦପୂର୍ବଂ
ମୃତ୍ୟୁଞ୍ଜୟୋ ଗରଲକେଳଣୁ ନୀଳକଣ୍ଠଃ । ୨୫ ।

ଉକ୍ତ ବଷଦନ୍ତଯୁକ୍ତ କ୍ରୂର ସର୍ପମାନଙ୍କର ଦଂଷନଜନତ ଯେଉଁ ମୋହବୃତ୍ତି ଅର୍ଥାତ୍ ଅଚେତନାବସ୍ଥା, ତାହାର ଦୂରୀକରଣ ବଷୟରେ ନଶାବସାନ ସୂଚକ ତୂର୍ଯ୍ୟନନାଦ ତୁଲ୍ୟ ମନ୍ତ୍ରବର୍ଣ୍ଣମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ଯେଉଁ ଉବଦେବ ସମସ୍ତ ସଂସାରକୁ ଅଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟରୂପେ ଜୀବତ କରାଇ ଅବ-ଳୀଳାକ୍ରମେ ଗରଳ ବ୍ୟବହାର କର ମୃତ୍ୟୁଞ୍ଜୟକାରୀ ସ୍ୱୟଂ ଶିବଙ୍କ ତୁଲ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ । ୨୫ ।

ରାଢ଼ାୟାମଜଳାସ୍ତୁ ଜାଙ୍ଗଳପଥଗ୍ରାମୋପକଣ୍ଠସ୍ଥଳୀ—
ସୀମାସ୍ତୁ ଶ୍ରମମଗ୍ନପାନ୍ଥପରଘପ୍ରାଣାଶୟପ୍ରୀଣନଃ ।
ଯେନାକାର ଜଳାଶୟଃ ପରସରସ୍ପଢାଭଙ୍ଗାଢାଙ୍ଗନା—
ବକ୍ତ୍ରାବ୍ଜପ୍ରତିବମ୍ବମୁଗ୍ଧମଧୁପୀଶୂନ୍ୟାବ୍ଜିନୀକାନନଃ । ୧୬ ।

ଯେ ରାଢ଼ଦେଶର ଜଳଶୂନ୍ୟ ଜଙ୍ଗଲପଥରେ, ଗ୍ରାମର ଉପକଣ୍ଠରେ ଓ ସୀମାସ୍ଥାନସମୂହରେ ଶ୍ରାନ୍ତପାନ୍ଥମାନଙ୍କର ପ୍ରାଣତୃପ୍ତିକର ଜଳାଶୟମାନ ଖୋଳାଇଥିଲେ, ଯାହାର ଘାଟମାନଙ୍କରେ ସ୍ନାନ କରୁଥିବା କୁଳଙ୍ଗନାମାନଙ୍କର ପ୍ରତିବମ୍ବିତ ମୁଖପଦ୍ମଦ୍ୱାରା ଭ୍ରମରୀମାନେ ଅକୃଷ୍ଟ ହୋଇ ଆସିବାରୁ ସେହି ଜଳାଶୟମଧ୍ୟସ୍ଥିତ ପଦ୍ମିନୀ ବନ ଭ୍ରମରୀଶୂନ୍ୟ ହୋଇଥିଲା । ୧୬ ।

ତେନାୟଂ ଭଗବାନ୍ ଭବାର୍ଣ୍ଣବସମୁତ୍ତାରାୟ ନାରାୟଣଃ
ଶୈଳଃ ସେତୁରିବ ପ୍ରସାଧିତଧରାପୀଠଃ ପ୍ରତିଷ୍ଠାପିତଃ ।
ଯଃ ପ୍ରାଚୀବଦନେନ୍ଦୁନୀଲତିଲକୋ ଲୀଲାବତଂସୋତ୍ପଲଃ
ଭୂମେର୍ଭୂତଲପାରଜାତବିଟପୀ ସଙ୍କଳ୍ପସିଦ୍ଧିପ୍ରଦଃ । ୧୭ ।

(ସେ) ଭବସମୁଦ୍ର ପାର ହେବାର ଶିଳାନିର୍ମ୍ମିତ ସେତୁପରି ଭୂପୃଷ୍ଠର ଅଳଙ୍କାରରୂପୀ ଭଗବାନ୍ ନାରାୟଣଙ୍କୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରାଇଥିଲେ; ଯେ [ଭଗବାନ୍] ପ୍ରାଚୀଦିଗର ବଦନେନ୍ଦୁର ନୀଳବର୍ଣ୍ଣତିଳକ, ଭୂମିର ଲୀଳାବତଂସ ଉତ୍ପଳ, ସର୍ବସଙ୍କଳ୍ପପ୍ରଦ ଓ ଭୂତଳର ପାରିଜାତବୃକ୍ଷସ୍ୱରୂପ ଅଟନ୍ତି । ୧୭ ।

ତେନ ପ୍ରାସାଦ ଏଷ ତ୍ରିପୁରହରଗିରିସ୍ପର୍ଦ୍ଧୟା ବର୍ଦ୍ଧିତଶ୍ରୀଃ
ଶ୍ରୀମାନ୍ ଶ୍ରୀବତ୍ସଲକ୍ଷ୍ମା ହରିରିବ ବିହିତୋ ବ୍ୟକ୍ତଚକ୍ରଧ୍ୱଜଃ ।
ଜିତ୍ୱା ଯୋ ବୈଜୟନ୍ତଂ ବିୟତି ବିତନୁତେ ବୈଜୟନ୍ତୀବିଳାସାନ୍
କୈଳାସେ ନାଭିଳାଷଂ କଲୟତି ଗିରିଶୋ ଯସ୍ୟ ଫଲଷ୍ୟ ଲକ୍ଷ୍ମୀଂ ॥

ସେ ଏହି ପ୍ରାସାଦକୁ କୈଳାସପର୍ବତର ସହିତ ସ୍ପର୍ଦ୍ଧାକରି ବର୍ଦ୍ଧିତଶ୍ରୀ ଏବଂ ଶ୍ରୀବତ୍ସଲାଞ୍ଛନ ହରିଙ୍କ ପରି ଶ୍ରୀମାନ୍ ଓ ଚକ୍ରଚିହ୍ନପରିଶୋଭିତ କରିଥିଲେ; ଯେଉଁ [ପ୍ରାସାଦ] ବୈଜୟନ୍ତ [ଇନ୍ଦ୍ରପୁରୀ] ଜୟ କରି ଆକାଶ ମାର୍ଗରେ ବୈଜୟନ୍ତୀପତାକାର ଶୋଭା ବିସ୍ତାର କରୁଅଛି ଏବଂ ଯାହାର ଶ୍ରୀ ସନ୍ଦର୍ଶନ କରି ମହାଦେବ କୈଳାସରେ ମଧ୍ୟ ଅଭିଳାଷ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ୨୮ ।

ନ୍ୟବୀବିଶଦ୍ବେଶ୍ମନି ତତ୍ର ବିଷ୍ଣୋଃ
ସ ନିର୍ଭରଂ ଗର୍ଭଗୃହାନ୍ତରେଷୁ ।
ନାରାୟଣାନନ୍ତନୃସିଂହମୂର୍ତ୍ତି—
ର୍ବିଧାତୃବକ୍ତ୍ରେଷ୍ୱିବ ବେଦବିଦ୍ୟାଃ । ୨୯ ।

ସେ ସେହି ପ୍ରାସାଦର ଗର୍ଭଗୃହମଧ୍ୟରେ ବ୍ରହ୍ମାର ମୁଖ ସମୂହରେ ବେଦବିଦ୍ୟାପରି [ବେଦତ୍ରୟୀ ପରି] ଭଗବାନ୍ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ନାରାୟଣ, ଅନନ୍ତ ଓ ନୃସିଂହ ଏହି ତିନୋଟି ମୂର୍ତ୍ତି ସଂସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ୨୯ ।

ଏତସ୍ମିନ୍ ହରିମେଧସେ ବସୁମତୀବଶୀକୃତବିଦ୍ୟାଧରୀ—
ବିଭ୍ରାନ୍ତଂ ଦଧତୀଃ ଶତଂ ସ ହି ଦଦୌ ଶାଙ୍ଗିଣୀଷାଦୃଶଃ ।
ଦଗ୍ଧସ୍ୟୋଗ୍ରଦୃଶା ଦୃଶୈବ ଦଶତୀଃ କାମସ୍ୟ ସଞ୍ଜୀବନଂ
କାରାଃ କାମିଜନସ୍ୟ ସଙ୍ଗମଗୃହଂ ସଙ୍ଗୀତକେଳିଶ୍ରିୟଃ ॥

ସେ ଇନ୍ଦ୍ରସମ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟଶାଳୀ ସେହି ବାସୁଦେବଙ୍କୁ ପୃଥିବୀରେ ବଶୀ-ଭୂତ ଅଗତ ବିଦ୍ୟାଧରୀ-ସଦୃଶ ଏକଶତ ମୃଗନୟନା ଲଳନା ତାଙ୍କର ସେବା ନିମନ୍ତେ ଦାନ କରିଥିଲେ । ଏମାନେ [ଭଗବାନ୍] ତ୍ରିନୟନ-କର୍ତ୍ତୃକ ଭସ୍ମୀକୃତ ମଦନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ କଟାକ୍ଷପାତରେ ଉଜ୍ଜୀବିତ କରିବାକୁ ସକ୍ଷମ ଏବଂ କାମୁକମାନଙ୍କର କାରାଗାର ସ୍ୱରୂପା ଓ ମନୋ-ହର ସଙ୍ଗୀତକ୍ରୀଡ଼ାର ଆଧାରଭୂମି । ୩୦ ।

ପ୍ରାସାଦାଗ୍ରେ ସ ଖଳୁ ଜଗତଃ ପୁଣ୍ୟପର୍ଣ୍ଣୈକବାଥୀଂ
ଚକ୍ରେ ବାପୀଂ ମରକତମଣିସ୍ୱଚ୍ଛସ୍ୱଚ୍ଛାମ୍ବୁତୋୟାଂ ।
ମଧ୍ୟେ ବାରିପ୍ରତିକୃତିମିଷାଦର୍ଶୟନ୍ତୀବ ତାଦୃକ୍
ବକ୍ଷୋର୍ମ୍ମିମାଭୂତମହିକୁଳସ୍ୟାଧିକଂ ଯା ତଳାପେ । ୩୧ ।

ସେ ସେହି ପ୍ରାସାଦର ସମ୍ମୁଖସ୍ଥ ଜାଗତିକପୁଣ୍ୟର ଏକମାତ୍ର ବିପଣି ସ୍ୱରୂପ ପୁଷ୍କରିଣୀକୁ ମରକତମଣିସଦୃଶ ନିର୍ମଳ-ସ୍ୱଚ୍ଛାମ୍ବୁ-ଜଳ-ଶାଳିନୀ କରାଇଥିଲେ । ଏହା ଜଳ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରତିବିମ୍ବିତ ମହାକୁଞ୍ଜସ୍ଥ

ସ୍ଥଳରେ ପାତାଳଲୋକରେ ଥିବା ନାଗମାନଙ୍କ ବସ୍ତୁଙ୍କର ସେହି-ପରି ଗୋଟିଏ ଅଦ୍ଭୁତ ଧାମ ଦେଖାଇ ସମର୍ଥକରୂପେ ଶୋଭିତ ହୋଇଥିଲା । ୩୧ ।

ବ୍ୟଧିତ ବିବୁଧଧାମ୍ନଃ ସୀମ୍ନି ସଂସାରସାରଂ
ସ ଖଲୁ ନିଖିଲନେତ୍ରାନନ୍ଦନିସ୍ୟନ୍ଦପାତ୍ରଂ ।
ତ୍ରିଭୁବନଜୟଖିନ୍ନାନଙ୍ଗବିଶ୍ରାମଧାମ
ପ୍ରଥିତରତିବିଭବସ୍ଥାନମୁଦ୍ୟାନରତ୍ନଂ । ୩୨ ।

ସେ ସେହି ଦେବପ୍ରାସାଦର ସମୀପରେ ସଂସାରର ସାରସ୍ୱରୂପ ଗୋଟିଏ ଉଦ୍ୟାନରତ୍ନ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଥିଲେ; ଏହା ସମସ୍ତ ମନୁଷ୍ୟଙ୍କର ନେତ୍ର-ଆନନ୍ଦ-କ୍ଷରଣର ପାତ୍ର, ପରମରତିଉଦ୍ଦୀପକ ଏବଂ ତ୍ରିଭୁବନ-ଜୟଦ୍ୱାରା କ୍ଲାନ୍ତ ଅନଙ୍ଗର ବିଶ୍ରାମସ୍ଥାନ ଅଟେ । ୩୨ ।

ତସ୍ୟୈବ ପ୍ରିୟସୁହୃଦା ଦ୍ୱିଜାଗ୍ରିମେଣ
ଶ୍ରୀବାଚସ୍ପତିକବିନା କୃତା ପ୍ରଶସ୍ତିଃ ।
ଆକଳ୍ପଂ ଶୁଚିସଦନେ ସୁମୂର୍ତ୍ତିକୀର୍ତ୍ତି—
ରଧ୍ୟାସ୍ତାଂ ଜଘନମିୟଂ ସୁବର୍ଣ୍ଣକାଞ୍ଚୀ । ୩୩ ।

ତାହାଙ୍କର ପ୍ରିୟସୁହୃଦ୍ ଦ୍ୱିଜଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶ୍ରୀବାଚସ୍ପତିକବିକର୍ତ୍ତୃକ ଏହି ପ୍ରଶସ୍ତି ବିରଚିତ ହୋଇଅଛି । ଏହି ପ୍ରଶସ୍ତି ସୁବର୍ଣ୍ଣ କାଞ୍ଚୀର ତୁଲ୍ୟ ପବିତ୍ର

ପ୍ରାସାଦରୂପ ଜଘନରେ ସୁମୂର୍ତ୍ତି ଓ ସୁନ୍ଦର କୀର୍ତ୍ତିସ୍ୱରୂପ କଳ୍ପପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅବସ୍ଥିତ ହେଉ । ୩୩ ।

* * * *

ପ୍ରଶସ୍ତିରଯ୍ୟଂ ବାଲବଲଭୀଭୁଜଙ୍ଗା—
ପରନାମ୍ନୋ ଭଟ୍ଟଶ୍ରୀଭବଦେବସ୍ୟ । ୩୪ ।

* * * *

ବାଲବଲ୍ଲଭୀଭୁଜଙ୍ଗ ଅଖ୍ୟାଧାରୀ ଭଟ୍ଟଭବଦେବଙ୍କର ଏହି ପ୍ରଶସ୍ତି ।୩୪।

ପ୍ରଶସ୍ତିର ସାରମର୍ମ ।

ସାବର୍ଣ୍ଣଗୋତ୍ରର ଶ୍ରୋତ୍ରିୟମାନେ ରାଜାଙ୍କଠାରୁ ଅନେକ ଗୁଡ଼ିଏ ଗ୍ରାମ ଦାନ ପାଇଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କମଧ୍ୟରେ ସିଦ୍ଧଲ ଗ୍ରାମ ପ୍ରଥମ ଅଟେ । ଏହି ଗ୍ରାମରେ ମହାଦେବ, ଭବଦେବ (୧ମ) ଓ ଅଟ୍ଟହାସ ନାମରେ ତିନିଜଣ ମହାତ୍ମା ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଭବଦେବ ବିଦ୍ୟା ବୁଦ୍ଧିରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଥିଲେ । ଏହି ମହାତ୍ମା ଗୌଡ଼ାଧିପଙ୍କଠାରୁ ହସ୍ତିନୀ ଗ୍ରାମ ପାଇଥିଲେ । ଏହାଙ୍କଠାରୁ ରଥାଙ୍ଗ ପ୍ରଭୃତି ଆଠଗୋଟି ପୁତ୍ର ଜାତ ହୋଇଥିଲେ । ରଥାଙ୍ଗଙ୍କ ପୁତ୍ର ଅତ୍ୟଙ୍ଗ, ତାହାଙ୍କ ପୁତ୍ର ବୁଧ ଅଟନ୍ତି । ବୁଧଙ୍କ ପୁତ୍ର ଆଦିଦେବ ବଙ୍ଗାଧିପଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ ଥିଲେ । ଆଦିଦେବଙ୍କ ପୁତ୍ର ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ, ବନ୍ଦ୍ୟଘଟୀ କୁଳୋ-ଦ୍ଭବା ଏକ ଧାର୍ମିକାର ପାଣିଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ତାହାଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ପଣ୍ଡିତପ୍ରବର (ଦ୍ୱିତୀୟ) ଭବଦେବ ଜାତ ହୋଇଥିଲେ । ଏହି ଭବଦେବଙ୍କ ମନ୍ତ୍ରଣାବଳରେ ହରିବର୍ମ୍ମଦେବ ଓ ତତ୍ପୁତ୍ର ବହୁକାଳ ରାଜ୍ୟଲକ୍ଷ୍ମୀ ଭୋଗ କଲେ । ଭବଦେବ, ସିଦ୍ଧାନ୍ତ, ତନ୍ତ୍ର, ଗଣିତ ଓ ଆୟୁର୍ବେଦରେ ପାରଦର୍ଶୀ ଥିଲେ । ସେ ନୂତନ ଜ୍ୟୋତିଷଶାସ୍ତ୍ର, ମୀମାଂସା ଶାସ୍ତ୍ର ଓ ନ୍ୟାୟଶାସ୍ତ୍ର ପ୍ରଣୟନ କରିଥିଲେ । ସେ ରାଢ଼ ଦେଶର ନାନା ସ୍ଥାନରେ ଜଳାଶୟମାନ ଖୋଳାଇ ଦେଇଥିଲେ । ଏହି ମହାତ୍ମା ଅନନ୍ତବାସୁଦେବଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରି ମନ୍ଦିର ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କରାଇଥିଲେ ଏବଂ ବିନ୍ଦୁସାଗରର ପଙ୍କୋଦ୍ଧାର କରାଇଥିଲେ । ଭବଦେବଙ୍କର ଅପର ନାମ ବାଳବଲଭୀଭୁଜଙ୍ଗ ଅଟେ । ତାହାଙ୍କର ପ୍ରିୟ ମିତ୍ର କବି ଶ୍ରୀବାଚସ୍ପତି ମିଶ୍ର ଏହି ପ୍ରଶସ୍ତି ରଚନା କରିଥିଲେ ।

ସମାପ୍ତ ।

Printed at the Dutta Press, by H.M. Dutta. Cuttack.